

קשר התורה שבכתב לתורה שבעל-פה. עיקר התורה היא תורה שבעל-פה. "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל"³⁵ — "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה"³⁶. "עם הספר" הוא ביטוי גויי³⁷.

שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה... רמב"ם, הלכות ממרים א. א. ושם: "והם עמודי ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל", והעיר רבינו: "ע"ל [=ע"ן להלן] פ"ג ה"ח [...] ואם לאו כולן באין לבית דין הגדול ללשכת הגזית, שמשם תורה יוצאת לכל ישראל...". "ירושלמי פ"א דסנהדרין ה"ד [...] שמשם תורה יוצאה ורווחת לכל ישראל...". "יש בית-דין של שלושה, בית-דין של עשרים ושלושה, ובית-הדין הגדול של שבעים ואחד. כך בנויה שיטת השופטים הפרקטית-הריאלית. הרמב"ם בהלכות ממרים פותח בבית-הדין הגדול שבלשכת הגזית בהר הבית: 'בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה'. די בכך כדי להגדיר מהו בית-הדין הגדול! הוא תורה שבעל-פה! תורה שבעל-פה היא 'חינוך ואורך ימינו' (ברכת קריאת-שמע, ערבית), פנימיות חיינו, 'חיי עולם נטע בתוכנו' (טור ושו"ע א"ח ס' קלט), עניינם של ישראל, חינוכותם של ישראל. יש בית-דין סתם אשר שופט 'בין איש ובין רעהו' (שמות יח טז) בדיני ממונות או סידור דברים. אבל יש בית-דין של שבעים ואחד, שבעים ומופלא על גביהם (רמב"ם, הלכות סנהדרין א, ג), והוא חיי העולם הנטועים בתוכנו מראש מקדם ולדורות. כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר נאמר לו למשה מסיני (מגילה יט ב. ירושלמי פאה ב ד). יש מדרגות בכתיב-דינים עד המדרגה העליונה של 'כי יפלא ממך דבר למשפט' (דברים יז ח). אם נולד ספק פונים לבית-דין שבעים, אם לא הוברר הדבר פונים לזה שסמוך לעירם, ואחר-כך לבית-דין עוד יותר גדול שעל פתח הר הבית, ואחר-כך לבית-דין שעל פתח העזרה, וכך עולים למעלה למעלה עד שמגיעים ללשכת הגזית במקום מקדשנו, שהוא 'עיקר תורה שבעל פה'. יש במשנה הרשימה של כמה דברים שמיוחדים לבית-דין של שבעים ואחד. 'איך מוציאים למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד' (משנה סנהדרין ב א) ועוד כמה עניינים. והוא גם 'עיקר תורה שבעל פה'. האינסטנציה [=הערכאה] המשפטית מתחילה בבית-דין של שלושה או מזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד' (שם כג א), ועולה עד המדרגה העליונה, המופלאה האלוהית, הכוללת, עד לבית-המשפט הגדול, המקיף והכולל, שהוא גם חומרי מעשי ותחתוני, וגם רוחני שמתני ועליוני" שיחת רבינו, הקדמה ל"למהלך האידיאות בישראל", סע' 2 (שיעורים בספר אורות: עמ' 145-146). ובתורה שבעל-פה מדרגות: "כמדע המקרא האמיתי שלנו, יש חילוקים בין תורה שבכתב ובין תורה שבעל-פה. גם בתורה שבעל-פה יש מדרגות, יש דאורייתא ויש דרבנן, כמו שמפרט אותן הרמב"ם. 'בית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל פה'. 'על פי התורה אשר יורוך' (דברים יז יא). והדבר הראשון של תורה שבעל-פה הוא 'כי יפלא ממך דבר' (שם שם ח), דבר שצריך פירוש. יש הרבה פרטי מצוות שצריכים פירוש, כגון תפילין, תקיעת שופר וכדומה. הרמב"ם קורא לזה 'מפי השמועה', על-פי קבלה ומסורת. זהו הצד מספר א' של תורה שבעל-פה שהוא מדאורייתא. ולא פחות מזה 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך' (שם שם יא), מדברים מיוחדים מדרבנן. 'כל מילי דרבנן אסמכיניהו על לאו דלא תסור' (ברכות יט ב). יש משמעת לכל דברי החכמים, כל החכמים, רבי עקיבא, הרמב"ם, הרמב"ן וכו'. הרמב"ם מגדיר את העניינים האלה דרבנן על-ידי שלישיה: גזרות, תקנות ומנהגות... שיחת רבינו, פסח תשל"ג, סע' 16. 35. שמות לד כז. 36. גיטין ס ב. והעיר רבינו: "ע"ן מדרש הנחומא פרשת נח סימן ג [...] לפי שלא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה...". 37. ממקור האיסלם. "עם זה הנני מחויב להעיר גם על שיגרת-הלשון אשר דברו שם, שכאילו 'בראשונה היינו עם-הספר'... הגדרה נכרית זו, — 'עם הספר', אשר כידוע מן החוץ של סביבת דת-מוחמד הומצאה לתאר אותנו בה, לא נמצאה אצל גדולי ישראל רבותינו המובהקים. אצלם כמו במקורה של תורה לא היינו מעולם 'עם הספר' אלא 'עם ד', עמו של נתן הספר, 'לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה' (גיטין ס:), ודברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב' (שם)..." רבינו, לנתיבות ישראל ב, עמ' רלג. "... אנשי האומה הערבית האצילה והנדיבה, הדוגלת באמונת אחדות השם מתוך הספר האלהי שלנו, אשר נקראנו בפיה

אנחנו עם ד', עם החיים. בתורה שבכתב יש מקום לטעות כהבנה³⁸, כגון במעשה של תרגום תלמי³⁹. לעומתה, תורה שבעל-פה היא התגלות תורה שבכתב, היא "חיי עולם שנטע בתוכנו", היא תורת חיינו, היא השכינה השוכנת במציאותנו. מתוך התורה השמימית וההחלטית, יש תורה שמתגלה בלימוד וקיום מעשים.

10. נבואה

תורה ונבואה הן שני צינורות דבר ד' אל האדם. גם אמונה ונבואה שייכת לבריאות השלמה של כלל-ישראל⁴⁰.

11. כהונה

ענין הכהונה לא נזכר בהרחבה בפרשתנו, כי כמעט הכל נמצא בחומש ויקרא, "תורת כהנים", ולא נשנה מחדש ב"משנה תורה". ומה ענין הכהונה? ענין הכהונה הוא השייכות לבית-המקדש⁴¹. "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁴², ולעבודת המקדש נועד שבט מיוחד ומרכזי, אשר מתוך כך אין לו חלק בסידור הקרקעות⁴³.

12. מלכות

תורה ונבואה הן שמימיות, וכהונה שייכת לבית-המקדש. מלכות, לעומתן, היא על גבול השמימיות והארציות והיא שייכת לבריאות השלמה של כלל-ישראל.

על שמו 'עם הספר'... שם א, עמ' סג. 'בספר אחד נכתב: התלמוד זה 'ארגו הספרים' כפי שקראו אחד מחכמי הנוצרים [הוא הריים למעלה את רוח עם ישראל והתוה את תו הנצח על מצחו ויעשהו עד עולם]. על זה הערתי: בטוי נכרי — כמו גם הכינוי 'עם הספר' ביחס לישראל ככלל — שהוא מיותר כנטול ('כל יתר כנטול דמי' חולין נח ב), להביא ולצרף לעצם הגדרה ותיאור של התלמוד, שהוא ספר מבוע החיים של תורת ד' אשר לישראל; והיא, המתגלית ונובעת בו, היא שעשנתו לעם עולם" שיחת רבינו, מס' 12, תלמוד תורה ב, סע' 25. על דברי פלוני שכתב: "... והאם לא נורא הוא הרעיון, כי לעם הרוח, לעם הספר, שזכה למדינה בארצו ההיסטורית — אין לו עדיין, במדינתו הוא יסוד בטוח לתורתו ולספרותו העתיקה, העשירה כל כך בדעות, במוסר וכל מדה נכונה?...", העיר רבינו: "הרוח... הספר — תארים אלה אינם כלל במקורות קדשינו, — אלא עמ'ד' עם-הקודש. עם-הספר הוא בטוי נכרי וזר לנו". "יסוד בטוח — היסוד הבטוח ילך וייקבע ויתגלה מתוך השתרשותו המחודשת של ישראל בארץ חייו במלוא חרותו והבראתו שלמותו וקוממיותו". על דברי פלוני שכתב: "... ועם ישראל הוא עם הספר תורתו ואומנתו...". העיר רבינו: "עם ד' נתן התורה". 38. ע"ן להלן, עמ' 390. 39. מגילה ט א-ב. וע"ן שיחת רבינו, עשרה בטבת, סדרה א, תשל"ב, סע' 7. סדרה ב, תשל"ג, סע' 3. סדרה ג, תשל"ה-תשל"ו, סע' 4. סדרה ד, סע' 3 (בחוברת: עמ' 53-54, 55-56, 66-64, 72-73). 40. דברים יח יז-כב. 41. "חקי התרומות והמעשרות לשמירת המקדש, רוח אלהי שפוך עליהם בצירוף הלאומי שהמרכז הרוחני לאומה הוא מקור חייה, בחיבור המוסריות של הכרת ערך עבודה רוחנית שהכניסם והלויים מיוחדים לה, והגברת הציור הקיים של סדר ההתנחלות הראשונה בארץ, באופן שלא תשתנה צורת האומה בשום קו ושרטוט יסודי, והיתה עדתו כקדם" אורות המצוות, בשמן רענן א, עמ' שלב. 42. שמות כה ח. 43. דברים יח א-ח. "הקישור הפרטי לעניני קרקעות ועניני כבישה, מקלקל הוא את היחס האידיאלי שיש בזה, ופוגם את קדושתו. על כן לא יהיה לכהנים ולויים חלק בארץ ובביזה..." שמונה קבצים, קובץ ג, סע' קנא, כרך ב, עמ' סד.

מרבח ספרים - מרבח חכמה

אין חכמת אדם מגיעת אלא עד מקום שספריו מגיעין, ולכן ימכר אדם כל מה שיש לו ויקנה ספרים¹⁰⁰. כי דרך משל, מי שאין לו ספרי הנמרא - אי אפשר להיות בקי בו. וכמו כן מי שאין לו ספרי הרמב"ם - אי אפשר להיות בקי בת. וכל שאין לו ספרי התלמוד והחכמה - אי אפשר להיות בקי בת. ולזה אמרו רבלי: מרבח ספרים - מרבח חכמה¹⁰¹. ורש"י דל עלו זקנה לך חברי (מנחות פ"ק א משנה ו) ואז תבין משה. ויש אומרים: ספרים, כי הספר חבר טוב. וזקורא בספרים שאגלים הוא בכלל (דברים כ"ט, טו) וזהו חייך תלואים לך ממני¹⁰². וכי שיש לו ספרים, הם המביאים אותו לידי חכמה ודעת - כי הוא חייך האווד ימך¹⁰³.

דרכי החלוקה

שמה תאמר ליישב על פי הנוסח הרגיל מיסודו של מר אהר"ה העם: הספר הוא ספר, והלב עושה את החיים, וכיון שהלב נלחם בספר - הראשון הוא המנצח. במטותא מנך חביבי, אל נא תרפא שבר גדול על נקלה. הספר וכל אגפיו - גילויו של הלב הם, ואיזה לב - לב האומה, הלב של נשמתה, הלב של תמצית כל הוייתה, של מעמק חייה, זה הלב דוקא בספר הוא מונח וגנוז, ותוך כל גרגיר המתגלה מאוצר הספר המון רב של לב ושל חיים מונחים.

אלוהי נאלי אה 41